Előttem a madárfütty

Czilczer Olga új verseskötetéről

Amikor 1975-ben — ez is sokat mond: külhonban, ösztöndíjasként, kemény valutáért, — lapozgathattam *Cs. Szabó László Pokoltornác* című, a Szepsi Csongor Kör kiadásában Londonban megjelent kötetét, rá kellett jönnöm, hogy a prózavers esetenként olyan, mint a nagy vargabetűk, öncsalások és tévelygések után megtalált kedves: mindaz letisztultan, koncentrált, szép és okos nyugalommal meglehet benne, amiről korábban azt hittük, másban, másként, netán igazabban van jelen. A prózaversek igen nagy formai-szerkesztési fegyelmet és hasonló tömörítő képességet feltételeznek, hasonlóképpen komoly műveltség- és személyiségvértezetet, no meg az elmélyülésre való, szintén nem mindennapian meditatív alkatot. És napjaink zabolátlan lírájában még különleges figyelem is megillethet őket: róluk derülhet ki, hogy netán segítenek megtalálni olykor mindazt, amit öncélúan sugaras szonettekben, vagy végtelen ügyességgel blöffölő stanzákban hiába keresnénk.

Amikor idestova hat esztendeje *Czilczer Olga A függőleges ablaksor* című első verseskötete megjelent, a Szegeden élő költőnő debütálásáról el kellett mondani, hogy átható tekintetű, tudatos, a lélek finom rezdüléseire kellő érzékenységgel reagáló alkotó jelentkezett. Aki „egyébként ritkán alkalmazott modoros prózavers-formációival" együtt is komoly, mélyen átélt, az önismeret aprólékos gyötrelmeivel küszködő személyiségtükröt tartott elénk. Most pedig, amikor *Előttem a madárfütty* című kötete napvilágot látott, lám, az első gyűjteményben még ritkán alkalmazott prózaversek kizárólagos egyeduralmat kaptak.

Czilczer Olga vitathatatlanul kulturált, sokszor dobbenetesen tétova alkatot mutató költészetének használt is, ártott is ez a furcsa váltás. A prózaversek egyrészt valóban, a fülszövegben foglaltaknak megfelelően lélekkel töltik föl „a fákat, az ágakat, a virágokat... akár a leghétköznapibb tárgyakat is, és fölidézik az állatokat, a madarakat, a halakat, a bogarakat, vagy a maga teremtette lényeket... a szokásostól eltérően viselkednek ezek az átlelkesített dolgok, bár ezernyi realista részlet árnyalja viselkedésüket és létezésüket, ám csodálatosképpen így válnak alkalmassá arra, hogy kifejezzék a szerző létélményeit, szorongásait, és reményeit." Másrészt viszont az első kötet kapcsán említett prózavers-modorosságok másféle összefüggésekbe ágyazva, kiteljesedve és persze jócskán érve-fejlődve is — de előttünk maradhatnak.

Éppen ez az önnön jellegzetességében e forma révén is megizmosodott, megszilárdult, kiteljesedni akaró világkép mutatja meg ennek a lírai irányzatnak a határait is. A lebegésnek, a hangulatnak, a leheletfinom intellektuális játszadozásnak tulajdonképpeni zártságát. Nagy kérdés, hogy az ennyire önmagába forduló költészet, ha modorosságából kilépett is, képes-e bárminő irányt venni? Mert, ha az egyik megragadó darab *(Messziről nézve)* konklúzióját — „csak az emlékezet tart ki" — visszájára fordítjuk, s követelményként próbáljuk alkalmazni, ebből a műgonddal, szépen megkomponált kötetegészből az is kiviláglik — ami hiányzik. Aligha Czilczer Olga hibájából csupán, sőt, arról sem lehet megfeledkezni, hogy ez a lírai vonulat — *Dsida Jenő, Nemes Nagy Ágnes* gyönyörű példázataival — olyannyira meggyőző és hiteles, hogy jogosultságát elvitatni természetesen lehetetlen. Csakhogy a sok szellemes, eredeti kép *(Városok, A legjobb kezekben, A tenyészet képei*-ciklus), a plasztikus víziók, a bájos vagy szellemes villanások között könnyen, ugyanakkor nem stílustörően, hanem éppen a befogadást erősítően helyet kaphatnának a közösségibb, nyitottabb művek. A világra időnként az egyéni tudaton át másként kitekintő, legalább néha jobban népben-nemzetben szemlélődni kívánó közelítésmód sugárzásai.

Noha az esszé elsőosztályú mesterének tekintendő, ám ha már mégis a prózaverssel hoztuk kapcsolatba Cs. Szabó Lászlót: aligha túlzás intőleg is utalni a Pokoltornác tíz év termését felmutató gyűjteményére. Akárcsak néhány, tán olvasatlanul is jelentős tartalmakat sugalló prózavers-címének erejéig: *A helytartó; Szamos; Az emberiség végnapjai; Erdély hercege; Világtörténelem mogyoróhéjban.* Satöbbi... És ha újfent hangsúlyozzuk, hogy a szegedi költőnő érzékenysége — e kötetének kedvenc szavát fölhasználva — milyen *tükörképet* képes tartani a világ és annak különböző állapotai elé, még hozzá egy merőben individualista, de annál kifinomultabb keretben: pláne errefelé kell, kéne várnunk, keresnünk az eljövendőket. *(Magvető, 1987.)*

Domonkos László

Otello

Bemutató a Nagyszínházban

Vannak művek, melyek elkerülhetetlenek. Nélkülük nem lehet elképzelni a világot. Borges gondolata kétségtelenül érvényes Verdi Otellójára is: a mű alapvető emberi problémákról beszél, rendkívüli kifejező erővel. Persze ezeket a végleges műveket sohasem illethetjük teljes magyarázattal, hisz éppen titokzatosságuk, belső végtelenségük emeli őket erre a piedesztálra.

Desdemona (Vámossy Éva) és Otello (Juhász József)

„Az Otello nézhetetlenül nehéz mű, mégpedig nemcsak abban az általános értelemben, amelyben minden mű az... Legsajátabb művészi alkatánál, zenei formájánál, koncertságánál fogva abnormálisan nagy előadói feladat" (Fodor Géza).

A Szegedi Nemzeti Színház Otello-felújítása a föntiekből fakadó problémák többségére érvényes, megnyugtató (Otellóról lévén szó stílusosabban: fölzaklató) megoldást ad. *Makai Péter* ezúttal is funkcionális játékteret hozott létre. A fehér kövekből fölépített, bonyolult lépcsőrendszerben természetesen jönnek létre a történések színhelyei. Nem tudom, hogy a bal oldali hintaágyra igazán szükség van-e, de a negyedik felvonásban föntlógó tégla?, kőlap? a kereszttel — „aggasztó", s ha Desdemona ágyát eleve felravatalozzuk, a történések kissé érdektelenné válnak. A díszlet — mindemellett — kitűnő játszóhely, artisztikus látvány. A fiatal *Kónya András* első operai jelmeztervein fantázia és szakmai igényesség tükröződik, s némi bizonytalanság árnyékolja. A ruhák többsége jól illik a figurákhoz. Otello három felvonáson át viselt tépett katonaruhája éppúgy találat, mint az, hogy az utolsó jelenetben fehér kötőst húz — csak „Napóleon-kori" köpenyét nem értem. Desdemona négy gyönyörű reneszánsz ruhát visel — de, hogy vehet föl, s épp a harmadik felvonás végére, egy kaméliás hölgyszerűt? Igen érzékletes, hogy a velencei küldöttség „divatos", modern, finom szabású öltözetét szembeállítja a tervező Otello (és Jago) durva, régimódi katonagúnyájával. Ez az ellenpont a látványban tökéletesen exponálja Otello magányosságát. A legproblematikusabb figura Cassio, az ő beállítását tévesnek gondolom. A hadnagynak nem egyszerűen *tulajdonsága*, de egyenesen *funkciója*, hogy *nagyon* fiatal és *nagyon* szép. Ebben az előadásban maszkja, parókája kifejezetten előnytelen, jelmeze is rosszul áll neki. Ráadásul ugyanazt a katonamundért hordja, amit Otello és Jago, holott modora, műveltsége és *zenei karaktere* a másik csoportba sorolja.

A mű óriási követelményei és a szokásosnál rövidebb, körülbelül egy hónapos próbaidőszak, valószínűleg együttesen okozzák, hogy ezúttal több a zenei és színpadi esetlegesség, pontatlanság, mint azt Oberfrank és Kerényi esetében megszoktuk. *Kerényi Miklós Gábor* rendezése igen értékes. Ismert erényei, élő színpadot teremtő képessége, ötletgazdagsága, érzékenysége a zenei történések iránt — ezúttal is érvényesültek. A dráma tiszta vonalvezetése azonban néha megbicsaklott. A nyitó viharkórust és Otello megjelenését nem érezni elég markánsnak, a Bordalban Jago és Cassio gyakorta eltűnik a tömegben, s az egész első felvonás némileg halványabb. Előfordul néhány — meglátásom szerint — fölösleges, szervetlen elem is: például Otello harmadik felvonásbeli monológja előtt Desdemona „körtánca", vagy később, a hármasban, a címszereplő eltúlzott bújócskája a zászlók között (akusztikailag sem szerencsés), vagy az apród figurája, aki teljességgel funkciótlan, ráadásul többször illetlen. Ezen kisebb bosszúságok mellett azonban sokkal föltűnőbbek a rendezés erényei. Soha nem láttam például még ilyen aktív, ennyire együttérző Emíliát, mint amilyet Kerényi beállít, és *Gortva Irén* megvalósít. Külön kell szólnunk a világításról, amely ez esetben egyszerre jelent pazar látványt és szigorú fénydramaturgiát. A rendező úgy gondolja, hogy az opera egyes jelenetei, számai némileg a drámai időn kívül, vagy mint egy kimerevített pillanatként játszódnak. A megállított időben a tér elsötétül, csak éles fénypontok, fénycsíkok égnek, a szereplők alig mozdulnak. A gondolat is „fénylő", a hatás döbbenetes.

Az Otello vezénylése igen sokrétű feladat. A bemutatón Oberfrank Géza zenekarának hangzása általában kidolgozott volt, a ritmus érzékletes, a tempók természetesek. A szokásosnál ugyan több hibát hallottunk, az együttjáték néha csúszkált, a kórus a nyitóképben nagyon bizonytalan volt. De csupán a nagy szélsőségek, az indulat fortissimója nem tűnt Oberfrank legsajátosabb világának, tolmácsolása itt „csak" érzékletes, s a muzsika nagyon sok részlete kivételes szépséggel kelt életre a keze alatt. A szerelmi kettős meleg, erotikus hangszíne, vagy az Ave Maria emelkedett poézise áradó muzikalitással szólalt meg. Oberfrank vezénylése a folyamatos magas színvonal mellett sok emlékezetes pillanattal ajándékozott meg.

Juhász József Otello szerepében lehetőségeinek maximumát adta, művészi, énekesi képességeit jól koncentrálta. A gondos előkészítés hozama az ő esetében a legjelentősebb. A legnagyobb mértékig csodálatos, ahogy szinte önmagát legyőzve, túllépve, felnőtt a kivételesen nehéz és kivételesen differenciált szerephez. Szinte teljesen megszabadult játékbeli és éneklési túlzásaitól, alakítása ökonómikus, a legjobb értelemben mértéktartó. Hangminősége és egyénisége nagyon alkalmassá teszi Otello szerepére, s ha a későbbiekben zenei pontatlanságait sikerül legyőznie, új színekkel is gazdagíthatja a portrét. Az alakítás így is érvényes és jelentős, egy művészpálya jelentős mérföldköve.

Vámossy Éva igen jó Desdemona. Hajlékonyan, bensőségesen énekel. Nagyon szép — ami ebben a szerepben nem esztétikai, de dramaturgiai kívánalom. Desdemonát a negyedik felvonásban éri el a végzete. Vámossyt a harmadikban. Lírai szopránja itt nemigen győzi a szólamot, gyakorta elfedi a zenekar. Persze nagy baj nincs, csak egy kis hiányérzet. S aztán a Fűzfadalt és az Ave Mariat olyan meghatóan adja elő, hogy teljes mértékig kárpótol.

A rendezői koncepció központi szerepet szán Jagónak: ő a játék szervezője. *Németh Józsefről* tudtuk, hogy hangjához, egyéniségéhez nagyon illik a szerep, mégis meglepett alakításának sokszólamúsága, színészi, énekesi komplexitása. Jago skálája a behízelgő dallamosságtól a pergő énekbeszéden, a játékosságon át a nagyívű kitörésekig, basszusmélységektől a Bordal egyvonalas a (!) hangjaiig terjed. Némethnek mindre van ereje, külön színe. Játékában és hangjában egyaránt megjelenik a nyájasság, az irónia, a féktelen kedv — és az a diabólikus nagyság, ami végsőfokon indokolhatja a figurát, s amelyet csak egy jelentős személyiség és egy vérbeli hősbariton adhat meg neki. Ahogy a Credo elején villámgyorsan visszafordul, a falra csap, vészjóslóan ránéz: egyetlen másodperc alatt világossá teszi, kivel állunk szemben. (Figyelemre méltó Jago mozgása: lépései könnyedek, tartása hanyag, mondhatjuk, egész mozgáskultúrája „modern". Otello ezzel szemben hangsúlyozottan patetikus, teátrális, „klasszikus".

Réti Csaba szépen énekli Cassiót, kár, hogy jelmeze és maszkja oly lehetetlen helyzetbe hozza. *Fekete Imre* meggyőzően gyenge jellemű Rodrigo, *Szakály Péter* öblös hangú Montano. A velencei köztársaság követeként kellő méltósággal és biztos szereptudással érkezett meg *Kenesey Gábor* (Lodovico).

Nemigen tudok magyar kórust, amelyik egy Otello-előadás kartételeit igazán színvonalasan meg tudná oldani. A szegediek erejét különösen a Viharjelenet haladja meg. A Tűzkórust és a Concertót biztosabban énekelik (karigazgató: *Molnár László*).

Márok Tamás

Népszerűbb a katonai pálya

Gondolatok egy sajtókonferenciáról

A közelmúltban került sor a Honvédelmi Minisztérium pályairányítási főosztályvezetőjének sajtókonferenciájára Szentendrén, a Kossuth Lajos Katonai Főiskolán a katonai pályairányítás eddigi eredményeiről, jövőbeli feladatairól.

A katonai tanintézetek felvételi eredményeit tekintve az utóbbi két évben kedvező fordulat következett be, nőtt a jelentkezők száma, s némileg javultak a tanulmányi eredmények. A pályára irányító munka élénkült, tartalmilag és formailag megújult. Egyre aktívabb együttműködés alakult ki a fiatalok hazafias-honvédelmi nevelésében, a párt-, állami, mozgalmi szervekkel, az MHSZ-szel. A katonai pályára irányítás összehangoltabbá, folyamatosabbá tétele érdekében jöttek létre a megyékben a koordinációs bizottságok, tagjaik között kialakult a munkamegosztás.

Fejlődött a pedagógusok és a szülők körében végzett munka. Örvendetesen bővül azon pedagógusok köre, akik egyre szívesebben fogadják a hivatásos katonák segítségét a hazafias-honvédelmi nevelésben, a katonai felvilágosító tájékoztatók megtartásában. A tanulók és a szülők reális, hiteles, sokoldalú tájékoztatókat kapnak a katonai tanintézetekbeli továbbtanulási lehetőségekről.

A megyei katonai pályairányítási kabinetek hálózata kialakult. Csongrád megyében a kabinet a szegedi Damjanich János középiskolai honvédkollégiumban működik, ahol rendelkezésre áll mindaz, ami alapján a pedagógusok, szülők, tanulók csoportjai, vagy az egyéni látogatók a katonai pályáról a legalaposabb információt szerezhetik meg, egyben segítve a katonai pályaválasztást.

A megyei hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságok rendelkeznek videófilmekkel, leporellókkal, pályázati felhívásokkal. Az írásos anyagokat megküldték az általános, valamint a középfokú iskoláknak. Fejlődtek az agitációs-propaganda munka formái és eszközei. A katonai főiskolákon korszerűsítették a tananyagot.

Milyen fiatalokat vár a néphadsereg a hivatásos katonai pályára? Erkölcsileg, politikailag megbízható, kellően motivált, önkéntesen és tudatosan a haza fegyveres szolgálatát vállaló. Képes a magas színvonalú harci technika és a korszerű katonai mesterség elsajátítására, a rábízott technika megóvására.

A hivatásos pálya sok más pályától, foglalkozástól eltérő jellegű, sajátos életpálya, egy életre szóló hivatás, a haza fegyveres szolgálata, védelme. A pálya magas fokú erkölcsi tudatosságot, fejlett hivatástudatot, gazdag szaktudást, széles körű műveltséget, pozitív általános emberi és parancsnoki tulajdonságokat igényel. S ami nélkülözhetetlen a pályán: az érzelmi kötődés, amely nagymértékben erősíti a hivatásszeretetet.

A katonai pálya sokrétű és változatos lehetőséget biztosít a fiatalok számára személyiségük és tehetségük kibontakoztatásához. Mindenki megtalálja igényeinek, vágyainak, érdeklődésének megfelelően azt a területet, amely a legjobban megfelel számára. A párt, a kormány messzemenően gondoskodik a hivatásos katonák erkölcsi és anyagi megbecsüléséről.

Ha a fiatalok és a szülők bizonytalanok lennének a katonai pályaválasztást illetően, részletes megbeszélés végett keressék fel a Csongrád Megyei Hadkiegészítési és Területvédelmi Parancsnokságot — Szeged, Széchenyi tér 6. —, ahol felvilágosítást, szakszerű választ kapnak.

Barna Péter
alezredes

Irodalmi kávéház

A „világutazó" estje

Győrffy Béla a nagybecskereki (Jugoszlávia) tanárképző botanikus—ökológus tanára egy évvel ezelőtti, nagy sikert aratott ausztráliai beszámolóját követően ismét vendége a Royal kávéházi sorozatnak, ahol újabb — Hongkongban és Japánban tett — tanulmányútjáról diaképekkel illusztrált előadást tart, és válaszol az est vendégeinek kérdéseire.

Bemutatja Tokyo és Kyoto nevezetességeit, a japánok életmódját, jellemét. Szó lesz építkezésekről, közlekedésről, szokásokról, vallásos életről, a munkáról és az életkörülményekről, az ipari termékekről, amelyekkel Japán úgyszólván elárasztotta az egész világot.

Az est második részében Hongkongot, a Távol-Kelet egyik legjelentősebb export—import városállamát mutatja be. A légi felvételeken érzékelhető lesz a település „terjedelme", látványossága, a csónakokon létesített halászfalu... Hongkong a nagy ellentétek városa: az egyik helyen gazdagság, bőség, jólét és luxus, máshol a primitív életforma és a szegénység uralkodik. A szemlélőt meglepi az áruk sokasága, nagy választéka és olcsósága. A színes felvonulások, fesztiválok igen látványosak. Nem kevésbé azok a város, és az öböl éjszakájáról készült gyönyörű diafelvételek...

Győrffy Béla estje ma, hétfőn 18 órától lesz a Royal kávéházban.

I. Sz.